

УДК 378.01:330.342(477)

Валентина Петрикова

**ІНСТИТУТ НАУКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА:
КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
(ДО СТОРІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ)**

У статті проаналізовано проблему організаційного удосконалення наукового простору України. Характерним для історії наукового світу є визначення головних організаційних центрів дослідницької праці. Такими центрами стали університети та академії. Сформульовано гіпотезу сучасної модернізації інституту науки України за вимогами цивілізаційного зрушення суспільства XXI століття. Новий тип відносин постіндустріального суспільства вимагає мобільності у вирішенні проблеми ефективної організації науки в українському соціумі. Циклічний характер розвитку та зміни явищ культури, дає підстави визначити лідерами наукового знання сучасні університети. Окреслено історичні періоди розвитку університетів в Україні. Подано аргументи щодо важливості заснування Національної Академії наук у 1918 році як організаційного та координаційного центру. Визначено функціональні обов'язки УАН у справі організації науки в новоутвореній державі. Підкреслено цивілізаційний підхід до справи функціонування УАН у освітянському та науковому просторі 1920-х років. Окремо висвітлено факти еволюції сучасних університетів у якості лідерів координатної системи «університет - академія» для України. Акцентовано увагу на важливості розвитку гуманітарної науки для визначення національно - особливого у науковому просторі. Наведені факти історичного контексту відносно еволюції поняття «наука» у слов'янській писемності. Досліджено організаційні заходи сучасного українського суспільства на шляху формування ефективної системи науки. Хронологічні межі дослідження - початок XIX століття до сьогодення. Дослідження спрямовано на культурологічне бачення сучасної проблеми модернізації інституту науки в межах історично сформованого для України освітянського та наукового просторів.

Ключові слова: академія наук, інтелектуальна історія, класичний університет, науковий простір, постмодернізація, національна культурна традиція.

Valentyna Petrycova

**INSTITUTE OF SCIENCE OF UKRAINIAN SOCIETY:
CULTURAL MEASURES OF MODERNIZATION
(TO THE STAGE OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE)**

The author investigates the organizational measures of modern Ukrainian society on the way of forming an effective system of science in accordance with the requirements of civilization development. Chronological boundaries of the study - the beginning of the nineteenth century until the present. The methodological basis for the study is the theoretical concept of the cyclical development of historical phenomena in relation to the world and local cultural spaces. The research is aimed at the cultural view of the modern problem of the modernization of the institute of science within the historically formed educational and scientific spaces of Ukraine. Taking a public view of the functioning of science in society for Ukraine is to identify it organizationally with the National Academy of Sciences of Ukraine. The Ukrainian Academy of Sciences (UAN) was founded on November 1, 1918. The Commission was responsible for the rationale for the creation of the Academy to draft a bill on the founding of the Academy of Sciences in Kyiv. The Commission included representatives of the Ukrainian scientific elite of that time, led by V.I. Vernadsky. The main functions of the UAN were the organization and coordination of the scientific forces

of the state. The history of the development of the UAN testifies to the civilization content of the strategy for the development of national science for the entire period of the twentieth century. The beginning of the XXI century declared a new system of relations in the world society. The meaningfulness of such relationships is marked by a new post-industrial society. For Ukraine, the reform of the institute of science after world shifts is becoming urgent. The modern scientific space of Ukraine can be characterized as functioning of the coordinate system "university-academy". An appeal to the principles of scientific democracy should ensure a balance between the development of science in the university sector and academic institutions. The financial self-determination of universities has an opportunity to actualize scientific research. The University is able today to ensure the development of the humanitarian component of science, which reproduces the traditions of national culture. The academic structure needs to reload the strategy for reforming the material and technical support of research work for the branches of science, which have high ratings in the countries of the world.

Key words: Academy of Sciences, intellectual history, classical university, scientific space, post modernization, national cultural tradition

Постановка проблеми. Першого листопада 2018 року виповнюється сто років від дня народження визначного соціального інституту науки українства – Національної Академії наук України відповідно до «Закону Української держави про заснування Української Академії Наук у м. Києві», підписаний гетьманом П.Скоропадським 14 листопада 1918 року. Справа організації УАН була настільки вистраждана науковим суспільством, що спричинила неабиякий правовий інцидент у юриспруденції новоутвореної держави. Підписаний «Закон...» 14 листопада проголосував правовий факт існування Академії ще з 1 листопада – «...закон цей перевести в життя з 1 листопада 1918 року», тобто було прийнято до уваги та знайшло правову підтримку Радою Міністрів Гетьманату всіх проектних документів Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української академії наук у Києві, як вищої інтелектуальної інституції держави. Про факт готовності уряду Гетьманату законодавчо відкрити Академію наук ще 19 жовтня 1918 року дізнаємось із «Повідомлення М.П. Василенка пресі про хід розгляду «Законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві» від 22-23 жовтня 1918 року». Але через відставку Кабінету міністрів законопроект про заснування Академії наук не було розглянуто саме 19 жовтня 1918 року. Вже бувший міністр народної освіти на час написання «Повідомлення ...», сенатор М.П. Василенко проінформував українство про стан справ щодо заснування Академії через пресу. Повідомлення було надіслано до редакцій періодичних видань «Відродження», «Нова Рада», «Голос Києва», «Русский голос». За текстом повідомлення дізнаємось, що штатний розклад і кошторис, як правові акти нової наукової інституції, було затверджено бюджетною комісією Ради Міністрів саме 19 жовтня 1918 року. Це є визначним історичним фактом правового порядку. Закінчує своє «Повідомлення...» Василенко резюме: «Словом, повторюю, все готово, все знаходиться в Совете Министров, и как только сформируется Кабинет моему приемнику на посту министра народного просвещения остается только поставить законопроект об Академии наук в очередь к слушанию».

Впродовж чотирьох тижнів від 19 жовтня до 13 листопада існували як діючі правові акти «Штатний розклад» та «Кошторис» Академії. Виключно урядова криза не дозволила народитись Академії саме 19 жовтня. Тільки 13 листопада 1918 р. новоутворена Рада Міністрів Української держави перезатверджує кошторис Академії на правах правового наступництва від попередньої Ради. Остаточне правове декларування акту заснування Української Академії наук у Києві відбулось 14 листопада 1918 р. «Закон Української держави про заснування Української Академії наук у м. Києві» від 14 листопада 1918 року, пройшовши випробування політичними змаганнями, декларував початок нового періоду інтелектуальної історії українства [4, с.161 – 165].

Оперативно Рада Міністрів Гетьманату затверджує 26 листопада 1918 року та публікує для задоволення інформаційних потреб суспільства «Статут Української Академії наук у Києві». У «Загальних тезах» Статуту закладено найвищі світові демократичні цінності діяльності для такого типу наукових установ, які було сформульовано та обгрунтовано представниками Комісії для вироблення законопроекту про заснування УАН. Наукове бачення щодо цінностей академічної культури за історичним досвідом Європи та надбанням українства стали за цим документом досягненням правової культури новоутвореної держави. «Українська Академія наук у Києві: а) намагається поширювати, поглиблювати і розповсюджувати наукові дисципліни, а разом і збагачувати їх новими відкриттями на користь людськості; б) пособляє об'єднанню та організуванню наукової праці на Україні, та допомагає витворенню дослідчих інститутів для всіх паростей людського знання; в) як найновіша українська наукова національна установа, Академія, визнаючи українську національну культуру з її оруддям – українською мовою – ставить собі на меті окрім загальнонаукових завдань, виучувати сучасне і минуле України, української землі та народу» [4, с.167]. Національний компонент знання органічно задекларований у якості складової полікультурного поняття «світове знання» людства.

Через сто років очікуваний ювілей Національної академії наук України (НАН України), крім святковості подій, формулює в суспільстві багато питань відносно подальшого розвитку такої організаційної форми інституту науки України як Академія вже в нових ціннісних вимірах суспільства. Поряд із святковим підсумуванням наукової спадщини Академії за значний історичний період постають питання доленосного майбутнього відносно позиціонування науки у сучасному просторі.

Мета дослідження: проаналізувати актуальні проблеми, пов'язані з функціональними обов'язками даної інституції по відношенню до соціуму. Перш за все – питання ефективності організації сучасних галузевих напрямів науково-дослідної роботи засобами структури Академії. По друге – рентабельність науково-дослідної діяльності по відношенню до економічних показників. Третє питання – відповідність організаційних та галузевих досліджень світовим тенденціям. Поза межами самої Академії існує безліч проектів її реорганізації, модернізації, реструктуризації на рівні авторських, галузевих та бізнес-проектів. Проекти різні за фаховою приналежністю, владними інтересами та комерційними заохоченнями. Не розглядаючи зміст більшості проектів, слід констатувати необхідність перебудови Академії за об'єктивними еволюційними ознаками для збереження за Україною статусу інтелектуальної держави, яка в умовах «нестримного світу» філософії інформаційного суспільства, повинна гармонізувати свої наукові інтереси з інтересами світового соціуму.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Звертаючись до історії заснування Академії у 1918 році і погляду на науковий світ Європи того історичного часу, Україна вже перебувала у часі модернізації наукового руху, який активно себе позиціонував з другої половини XIX ст. до початку 1920-х років. Університетські наукові школи, наукові товариства та різні наукові інтелектуальні гуртки переважно по історичним регіонам українських земель потребували об'єднання під єдиним організаційним центром з функціями координатора. У 1918 році вирішувалось питання головного принципу об'єднання наукової еліти України. Таким принципом став апробований Європою від часів Великої Французької революції принцип наукової демократії. Однак, проголошення принципу у багатьох практичних заходах Академії наук України не відповіло змістовності доктрини «наукової демократії». Події історичного часу свідчать про постійні випробування на міцність декларованих в установчих документах УАН принципів.

Для сучасних науковців темою досліджень є думки двох великих геніїв організаційного періоду науки в Україні – М. Грушевського та В. Вернадського щодо розбудови Академії. Наскільки бачення структури Академії двох великих вчених були антиномічні і в яких організаційних питаннях їх

поєднувало знання європейського досвіду розбудови наукового простору [5; 8; 18]. Такі історичні екскурси сьогодні надають можливість оцінювати факт створення Української академії наук у 1918 році не з позицій біографістики вчених, засновників Академії, а виключно за виміром часу нового пост-індустріального суспільства [10; 11; 12; 13; 19]. Початок XXI століття для світової науки став часом формування нової інформаційної парадигми [3]. Цінності нової епохи розкривають значущість історичних фактів та явищ структурування кожного національного наукового простору у справі створення сукупного світового наукового потенціалу [7; 9; 10; 11]. В. Вернадським такий сукупний науковий потенціал людства вимірював поняттям ноосфери [19, с. 62]. Часові межі суспільства знань вимірюються представниками гуманітарних, «кібернетичних» наук за різними ознаками у безлічі наукових доктрин та гіпотез [14; 16]. Усталеність етнокультурної традиції в суспільстві знань розглянуто на рівні консолідації українства в світі [17, с. 56 – 83].

Вимір історичних та сучасних подій у науковому просторі України, співставлення фактів національного підпорядкування та надбання світової наукової культури, стає сьогодні найбільш доцільним з точки зору мети та завдань висвітлення нашої теми з позицій культурології.

Принцип циклічності світової культурогенези став визнаним методологічним чинником для означення значущості історичного факту та явища для кожного напрямку діяльності людини. Наука, як інтелектуальний феномен виключно людської діяльності, має свої об'єктивні закони розвитку. Для кожного національного простору прояв об'єктивних умов виникнення та становлення наукового простору супроводжується суб'єктивністю багатьох факторів, переважно історичного порядку. Історичні події, які формують зовнішнє середовище для інституту науки, можуть гальмувати процес розбудови, прискорювати його, визначати різні ціннісні орієнтири для наукової творчості в окремо досліджуваній період і тим створювати в загально світовій історії науки своєрідний особливий «національний сенс» наукового простору. Можна зробити висновок, що науковий простір є об'єктивна реальність світу, позначена національно особливим. Зіставлення світової історичної реальності з національно особливим дає можливість вимірювати за допомогою культурологічних констант доцільність модернізаційних на час 1920-х років та постмодернізаційних процесів сьогодення у інституті науки держави Україна. Постмодернізаційний період діяльності Національної Академії наук порушує проблему поєднання реалій світу з потребами національної змістовності для визначення своєї оригінальної «наукової ніші» у суспільстві знань [18].

Історично когнітивний рівень суспільства визначався через функціонування двох соціальних інститутів – освіти та науки. В історії світової науки

сформовані дві моделі системи освіти, які формують когнітивний рівень розвиненості соціуму – «континентальна» за європейською традицією та «атлантична» за англосаксонською традицією управління освітою [1; 13]. Означені традиції історично пов'язані з виникненням університетів в Європі у X – XII ст. Саме університети стали центрами науково-дослідної діяльності, яка уособлено сформувала поняття «європейська наука». Національні Академії, як об'єднання наукової спільноти у європейському контексті стали наслідувати традиції давньогрецьких академій з ознаками «школа теоретичних знань». Такий поділ між організаційними центрами інтелектуальної діяльності людини сформувався ще за часів Просвітництва та подальших століть наукової та технічної революції погляд на науку як сферу соціально-економічних відносин. Для всіх існуючих сьогодні концепцій університету притаманне поєднання навчання та наукових досліджень. Для американських університетів у якості реалізації «об'єднуючої» доктрини безальтернативною вимогою для викладача університету є обов'язкова науково-дослідна праця, інноваційні наслідки якої забезпечують вже засобами дидактики інтелектуальний розвиток молоді.

Окремо слід зупинитись на моделі німецького класичного університету, до складових якої входять: академічна свобода, незаангажованість науки, концентрація на дослідженнях, внутрішній саморозвиток. Такі постулати щодо навчання було озвучено засновником Берлінського університету 1809 року Вільгельмом фон Гумбольдом – «пізнання всієї повноти знань та осягнення істини, вчити мисленню, а не професії і поєднання навчання та наукових досліджень» [8, с.132-133]. Звертаючись до базових положень німецької моделі університету, ми згадуємо історичний факт із історії заснування УАН. Михайло Грушевський говорив про німецьку систему вищої освіти як небажану для розбудови Національної академії. Поряд з німецькою небажаною моделлю академії вчений вважав Імператорську Академію Росії.

Збереження за університетами одночасно функцій освітянських та наукових на рівні XX століття сформували у суспільства поняття, що університети, з їх науковим потенціалом, стали запорукою економічного добробуту, джерелом економічного зростання нації. З університетами пов'язано розвиток воєнної могутності країни. Такий високий когнітивний статус університетів потребує від суспільства відповідного фінансування. Децентралізоване керівництво університетами дає можливість формувати фінансові потоки для своїх досліджень. В економічній площині діяльності американських університетів у XX столітті сформувались спонсорські цільові фонди – ендаументи від бізнес-структур. Економічна стратегія багатьох держав цивілізаційного світу за головні показники економічного зростання визначає такі: нові наукові

відкриття, кваліфікація персоналу, професійні знання [11; 13]. Академічний аудит системи вищої освіти і «континентальної», і «атлантичної», орієнтований саме на такі показники. Першими у світовому науковому просторі за такими показниками визначені університети США. У другій половині XX століття більшість університетів США комерціалізували свою освітянську та наукову діяльність переважно через програми патентного ліцензування, впровадження комерційних освітніх програм, створенням «відкритих» університетів.

Сучасна система вищої освіти як ідеальна організаційна форма поєднання освіти та науки органічно увібрала демократичні традиції ранніх середньовічних університетів та прагматичність німецької університетської школи в умовах економічної та наукової глобалізації. За такими ціннісними орієнтирами формуються системи вищої освіти країн Південної Америки, Азії, Далекого Сходу, Японії. Державні пріоритети США для вищої школи сьогодні означені завданнями бути могутнім індикатором світових тенденцій у науці, демонструвати передовий досвід, займати лідируючі позиції у світовій науці.

Факти з історії вищої освіти доводять, визначальну мотиваційну роль університетів у винахідницькій практиці, створення системного знання у галузевих циклах наук, яке змінює світ і визначає філософію майбутнього буття людства. Одним із прикладів сьогодення може слугувати такий історичний факт. У 2018 році виповнюється 70 років з того часу коли людство отримало нову наукову дисципліну – «кібернетику». Публікація книги американського математика і фізика Норберта Вінера «Кібернетика, або управління та зв'язок у живому та машині» (1948 р.) стала визначною подією у післявоєнному науковому просторі [2]. Публікація цієї книги могла б не відбутися, бо сам автор не вважав свою наукову працю закінченим дослідженням. На замовлення університету міста Нансі (Франція), точніше приватного видавця навчальної літератури для потреб студентства Фреймана, Норберт Вінер три роки працював над систематизуванням дослідницького матеріалу та викладу його у зручному стилі для читання студентством [3, с. 302]. Так світ почув про кібернетичний, а в більш осучасненому понятті – про «інформаційний» світ буття. Кібернетика з 1950-х років стає світоглядною наукою, яка добавила у науковий світ математичну культуру мислення щодо методологічних проблем оцінювання нового знання.

Від Середньовіччя до XX століття, людство створило оригінальний в організаційному вимірі освітянський та науковий простір. Для такого простору характерною ознакою стає академічна культура, як самодостатній тип культури інтелектуальної еліти людства. Академічна культура має свої ціннісні орієнтири, над змістом яких працювали філософи Відродження, епохи Просвітництва, лідери та рядові учасники соціально-

політичних революцій та світових війн. Академічна культура – ємкісне поняття, що відтворює в першу чергу можливості мисленевої діяльності людини наблизитись до когнітивних процесів до реальних ознак суспільства знань.

Повертаючись до історичного часу заснування УАН можливо акцентувати на усталеному висновку, що створення такого організаційно-координаційного центру (за другим Статутом УАН 1921 року від 14 червня) було історичною необхідністю для України [4, с.280]. Існування на той час університетських центрів науки у Києві, Харкові, Одесі, Львові, Ніжині не мали ознак системного формування вищої освіти. У період революційних змагань 1917 – 1921 років здійснювались намагання створити мережу українських університетів (Київ, Кам'янець-Подільський), провести реорганізацію дореволюційних університетів, відкрити галузеві інститути. До ознак системності наукової праці у такій оновленій структурі вищих навчальних закладів стратегія реорганізації університетів не доходила. УАН у своєму особовому складі представляла в організаційний період (1918 – 1932 рр.) наукову еліту, яка мала усталені погляди на розвиток національної науки. Галузевим визначенням наукової діяльності новоутвореної Академії наук стало українознавство. В межах комплексу і розпочалось у 1918 році структурування Академії [5].

Історія науково простору України від українського відродження до української державності має циклічні періоди. Від перших ознак наукового знання в часи монастирської культури періоду XIII-XVII століть до створення перших університетів імперських часів на історично-етнічних територіях XIX століття. Головним принципом поділу стає виникнення різних за типовими ознаками освітніх закладів, в діяльності яких передбачалась наукова праця. Історію освітнього простору України, з її еволюційними тенденціями, дослідив та описав С. Сірополко ще у 1920-х роках на рівні первісного знання з ознаками системності [6]. Двадцять століття можна характеризувати як підсумовуючий період у визначенні типів освітніх закладів з функціями дослідних установ. Продовж тривалого часу здійснювався пошук об'єднуючого типу соціального інституту для наукового руху, який став фактором масовості мисленевої практики в Україні ще з часів епохи модерну. Система вищої освіти України за часом її розвитку у XX столітті має свої наукові здобутки у вимірі значущості для світового соціуму. Таке положення підкріплено європейським моніторингом університетів та інститутів. Національна Академія наук у її столітньому часі існування позначена зміною кількох стратегій бачення розвитку знання. За визначенням часу можливо говорити про національний внесок академічної спільноти до світової скарбниці суспільства знань. Дві соціальні форми організації науково-дослідної роботи – університет та академія, створюють у культурологічному знанні усталену

координатну дихотомію. Дослідження протилежностей та пошук факторів єдності можливо стане тим підґрунтям, на якому в Україні буде створено «ідеальний» інститут науки.

Одним із координатних шляхів пошуку національно-особливого у визначеній дихотомії може стати наукова спадщина славістики, яка є першою галуззю знання що позиціонувала українство як наукову спільноту через праці М. Максимовича, Й. Срезневського, І. Рижського та багато інших представників історико-філологічних шкіл університетів України XIX століття. Доречно згадати рукописні та стародруковані слов'янські письмена, у яких зберігається оригінальний зміст відносно різних тлумачень понять освіти, науки, корисності їх для представників різних соціальних груп і, навіть, відтворені історичні свідчення про форми отримання знання у період XII – XVII століть слов'янами.

Узагальнені висновки такого дослідження свідчать про факт існування у слов'янській писемності полісемічного терміну «наука» з різними тлумаченнями від ознаки особистісного до соціального визначення. Слово «наука» у слов'ян вживалось одночасно у чоловічому та жіночому роді. Така лінгвістична ознака поняття історично надала можливість розвивати його тлумачення одночасно через освітній зміст та когнітивний. Наука, за визначенням чоловічого роду, є первинним вербальним походженням і має таку полісемантику: вчення як дія, повчання, наказ, вказівка, інструкція, дія підкорятися комусь, навичка, знання, світ думок. Для прикладу цитата із «Переяславського літопису» (початок XIII ст.): «Фара же творяще кумиры науком отца». «Науком» – за змістом – освіта як надбання предків, життєвий досвід, повага до мудрості старших, узагальнюючого – «отца». Подальший аналіз писемних джерел свідчить про визначення слова «наука» чоловічого роду у якості соціальної цінності: «И летом различни суть (люди), и наукам делятся, и мощью, и образм» (Богословие Святого Іоанна Дамаскіна в перекладі Іоана ексарха Болгарського XII ст.). Такий вислів можливо розглядати з позицій когнітології, оскільки мова йде про окреслення соціального статусу людини з освітою [15, с. 291].

Слово «наука» в жіночому роді зустрічається у слов'янських текстах приблизно XV – XVI ст. Від того часу тлумачення більш змістовно пристосоване до сьогодення, а саме: настанова, освіта, вивчення чогось, інструкція, наука як галузь людського знання, ученість. Наприклад: у значенні освіти - «коли все знает добрая жена... своим добрым разумом и наукою, ино все будет спору» (Домострой, 87. XVI ст.). У значенні «ученість»: «...У них такова наука: тщатся оне не истину искать, но только бы перетягать и многословием своим истину замьят, на то оне тщатся, и наука у них такова езуитская» (Прения о греках. Проскинитарий Арсения Суханова, 1650г.). У останньому цитованому виразі

чітко окреслюється об'єкт обговорень – Академія наук у Давньогрецьких Афінах [Там само].

Висновки. Таким чином, значення науки як соціального феномену у національному просторі характеризується: первинно – вживання у значенні поваги до науки як життєвого досвіду поколінь; вторинно – за історичним часом входження слов'янського світу до європейського простору, вказуючи на критичне ставлення до науки як сфери людської діяльності за виміром фактору соціальності, необхідності навчання для соціальної мобільності, прагматичний характер науки як процесу навчання, неповажне ставлення до теоретичного знання. Історичний вимір лінгвістичних ознак поняття «наука» у слов'ян лише доводить своєрідність визначення змісту інституту науки у сучасному національному соціумі. Чітко позначена традиція покірної мисленевої діяльності слов'ян. Нівелювання всіх запозичень для швидкого застосування «для себе». Кожний крок соціального буття українством повинен бути прожитий, вимірний, оцінений, а вже потім прийнятий як взірць для застосування.

Саме за такими ознаками можливо сьогодні оцінювати історію Національної академії наук України та необхідність її постмодернізаційної реконструкції на рівні вимог XXI століття. Зміст реконструкції обов'язково буде визначатись динамічними процесами у системі координат «університет – академія». Важливими факторами соціально-економічного та правового порядку, які впливають на розвиток системи «університет – академія», сьогодні стають фінансова самодостатність університетів, принципи самоуправління у вирішенні питань позиціонування на освітньому ринку, визначення домінуючих напрямів підготовки фахівців та відповідно створення матеріально-технічного забезпечення науково-дослідної діяльності у цих галузевих напрямках. Домінуючим мотиваційним аргументом розгортання університетської науки стають вимоги міжнародного аудиту вищої освіти до критеріїв професіоналізму.

Варто говорити про можливий «занепад» гуманітарної складової знання. Ринкові умови створюють для гуманітарних галузей науки особливо несприятливі умови через «неефективність» гуманітаристики. Гуманітарне знання найкраще оцінювати за виміром духовності культури, в якій велике визначальне підґрунтя має традиція. Саме цей цикл знання вміщує багатство національно-особливого у предметно-об'єктному просторі дослідження. Цивілізаційний поступ не відкидає необхідність гуманізації соціального простору через знання. Наука нагадує людству про важливість фактору людяності на шляху до комфортності буття через антропологічний філософський дискурс [19].

1. Алтайцев А.М. Корпоративная культура университетов США / А.М. Алтайцев. – [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://charko.narod.ru/text/cb7/alt.html>. 1.

2. Винер Н. Кибернетика или Управление и связь в животном и машине / Н. Винер. – Изд.-е 2-е. – М.: Сов. радио, 1968. – 201 с.

3. Винер Н. Я – математик / Н.Я. Винер. – Изд. 2-е. – М.: Наука, 1967. – 353 с.

4. Історія Академії наук України. 1918 – 1923. Документи і матеріали. – К.: Наукова думка, 1993. – 375 с.

5. Історія Національної академії наук України (1918 – 1933): Науково-довідковий апарат / Редкол.: О.С. Онищенко (відп. ред) та ін. – К.: НБУВ, 2002. – 448 с.

6. Кіра Р.В. Культурно-просвітницька діяльність та педагогічні погляди Степана Сірополка. Дис. на здоб. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Загальна педагогіка та історія педагогіки / Прикарпатський ун-т імені В.Стефаника. – Івано-Франківськ, 2001. – 203 с.

7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: К.І.С., 2004. – 378 с.

8. Мещанинов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні / О.П. Мещанинов. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460с.

9. Образовательное законодательство и образовательные системы зарубежных стран / под ред. А.Н. Козырина. – М.: Academia, 2007. – 469 с.

10. Пашов Р., Ховрич Н. Академічний капіталізм як руйнівна продуктивна сила в системі освіти / Р. Пашов, Н. Ховрич // Філософія освіти. – 2009. – № 1 – 2 (8). – С. 174 – 163.

11. Петрашко Л.П. Трансформація ціннісних орієнтирів сучасного університету / Л.П. Петрашко // Європейський вектор економічного розвитку. Збірник наукових праць / Дніпропетровський університет економіки та права імені Альфреда Нобеля. – 2011. – Вип. 1(10). – С.158 – 163.

12. Пінчук Є.А. Ідея університету в європейській думці / Є.А. Пінчук // Практична філософія. – 2012. – № 3. – С. 93 – 99.

13. Прохоров А.В. Новые академические ценности высшего образования / А.В. прохоров // Гаудеамус: психол.-пед. журн. – 2012. – Т.1. – № 19. – С. 22 – 27.

14. Ридингс Б. Университет в руинах / Б. Ридинг. – М.: Издат. дом ГУ-ВШЭ, 2010. – 304с.

15. Словарь русского языка XI – XVII вв. В 17 тт. Т. 10. – Москва: Наука, 1983. – 325 с.

16. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): словарь-справочник. – Харьков: КП «Городская типография», 2009. – 392 с.

17. Соціокультурний поступ українства: цивілізаційний контекст: монографія / Упоряд. К.А. Кобченко, за заг. ред. М.І. Обушного. – Ніжин: Видавець П.П. Лисенко М.М., 2015. – 384 с.

18. Феномен університету в контексті «суспільства знань»: монографія / В.П. Андрущенко, І.М. Предборська, Є.М. Пінчук, І.В. Степаненко. – К., 2014. – 256 с.

19. Цивилизация. Культура. Личность / Отв. ред. В.Ж. Келле / РАН. Институт человека. – М.: Едиториал УРСС, 1999. – 224 с.

References

1. Altaitcev A.M. *Korporativnaia kultura universitetov USA* [Corporate culture of US universities]. URL: <http://charko.narod.ru/text/cb7/alt.html.1> [in Russian].

2. Viner N., 1968. *Kibernetika ili Upravlenie i sviaz v zhitovnom i mashine* [Cybernetics or Control and communication in the animal and the machine]. Izd.-e 2-e. Moskow. Sov. radio. 201 s. [in Russian].

3. Viner N., 1967. *Ia – matematik* [I am a mathematician]. Izd. 2-e. Moskow. Nauka. 353 s. [in Russian].

4. 1993. *Akademiya nauk Ukrainy. 1918 – 1923. Dokumenty i materialy*. [History of the Academy of Sciences of Ukraine. 1918 – 1923. Documents and materials]. Kyiv. Naukova dumka. 375 s. [in Ukrainian].

5. 2002. *Istoriya Nacional'noyi akademiyi nauk Ukrainy (1918 – 1933): Naukovo-dovidkovy'j aparat* [History of the National Academy of Sciences of Ukraine (1918 –1933): Scientific reference machine]. Redkol. O.S. Onyshchenko (vidp. red) ta in. Kyiv. NBUV. 448 s. [in Ukrainian].

6. Kira R.V., 2001. *Kulturno-prosvitnytska diialnist ta pedahohichni pohliady Stepana Siropolka* [Cultural and educational activities and pedagogical views of Stepan Siropolk]. PhD dissertation ... kand. ped. nauk. 13.00.01. Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky. Prykarpatskyi universyitet imeni V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk. 203 s. [in Ukrainian].

7. 2004. *Kompetentnistny'j pidxid u suchasnij osviti: svitovy'j dosvid ta ukrayins'ki perspekty'vy* [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]. Kyiv. K.I.S. 378 s. [in Ukrainian].

8. Meshchaninov O.P., 2005. *Suchasni modeli rozvy'tku universy'tets'koyi osvity' v Ukraini* [Modern models of university education development in Ukraine]. Mykolaiv. Vydavnytstvo MDHU im. Petra Mohyly. 460 s. [in Ukrainian].

9. 2007. *Obrazovatelnoe zakonodatelstvo i obrazovatelnye sistemy zarubezhnykh stran* [Educational legislation and educational systems of foreign countries]. Pod red. A.N. Kozyrina. Moskow. Academia. 469 s. [in Russian].

10. 2009. Pashov R., Khovrych N. *Akademichny'j kapitalizm yak rujnivna produkty'vna sy'la v sy'stemi osvity'* [Academic capitalism as a destructive productive

force in the education system]. *Filosofia osvity*. № 1 – 2 (8). S.1 74 – 163 [in Ukrainian].

11. Petrashko L.P., 2011. *Transformatsiia tsinnisnykh oriientyriv suchasnoho universytetu* [Transformation of the values of the modern university]. Yevropeyskyi vektor ekonomichnoho rozvytku. Zbirnyk naukovykh prats. Dnipropetrovskyi universyitet ekonomiky ta prava imeni Alfreda Nobelia. Vyp.1(10). S. 158 – 163 [in Ukrainian].

12. Pinchuk Ye.A., 2012. *Ideia universytetu v yevropeiskii dumtsi* [The idea of the university in European thought]. *Praktychna filosofii*. № 3. S. 93 – 99 [in Ukrainian].

13. Prokhorov A.V., 2012. *Novye akademicheskie tcennosti vysshego obrazovaniia* [New academic values of higher education]. *Gaudeamus: psichol.-ped. zhurn. T. 1. № 19. S. 22 – 27* [in Russian].

14. Ridings B., 2010. *Universitet v ruinakh* [University in ruins]. Moskow. Izdat. dom GU-VShE. 304 s. [in Russian].

15. 1983. *Slovar russkogo iazyka XI – XVII vv.* [Dictionary of the Russian language XI – XVII centuries]. V 17 tt. T.10. Moskow. Nauka. 325 s. [in Russian].

16. 2009. *Sotsialnye komunikatsii (teoriia, metodologiya, deiatelnost): slovar-spravochnik* [Social communications (theory, methodology, activity)]. Kharkov. KP Gorodskaia tipografiia. 392 s. [in Ukrainian].

17. 2015. *Sociokul'turny'j postup ukrayinstva: cy'vilizacijny'j kontekst: monografiya* [Socio-cultural progress of Ukrainians: civilization context]. Uporiad. K.A. Kobchenko. Za zah. red. M.I. Obushnoho. Nizhyn. Vydavets P.P. Lysenko. 384 s. [in Ukrainian].

18. 2014. *Fenomen universy'tetu v konteksti «suspil'stva znan'»: monografiya* [University phenomenon in the context of the "knowledge society"]. V.P. Andrushchenko, I.M. Predborska, Ye.M. Pinchuk, I.V. Stepanenko. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian].

19. 1999. *Tcivilizatciia. Kultura. Lichnost* [Civilization. Culture. Personality]. Otv. red. V.Zh. Kelle. AN. Institut cheloveka. M. Editorial URSS. 224 s. [in Russian].